

та квантитативної лексикології. – Чернівці, 2007. – С. 41-60; 7. *Ляхно Н.В.* Префіксальна сполучуваність дієслів руху в сучасній українській мові. Автореф. канд. філол. наук. – К., 2006. – 19 с.; 8. *Майсак Т.А.* Типологія граматикалізації конструкцій с глаголами движения и глаголами позиции. – М., 2005. – 480 с.; 9. *Масицька Т.С.* Граматична структура дієслівної валентності. – Луцьк, 1998. – 208 с.; 10. *Муравьева Л.С.* Глаголы движения в русском языке. – М., 2003. – 238 с.; 11. *Пулькина И.М., Захава-Некрасова Е.Б.* Русский язык. Практическая грамматика с упражнениями для лиц, говорящих на английском языке. – М., 2003. – 608 с.; 12. *Пучко К.М.* Дієслова руху в методиці навчання української мови як іноземної // Мова і культура. Вип. 1, Т. 5. – К., 2000. – С. 170-178; 13. *Рожкова Г.И., Рассудова О.П. и др.* Учебник русского языка для лиц, говорящих на немецком языке. – М., 1979. – № 22. – С. 25-29; 14. *Сегін Л.В.* Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах. Автореф. канд. філол. наук. – Донецьк, 2003. – 20 с.; 15. *Середницька А.* Методи ідеографічної семантизації дієслівної лексики // Українське мовознавство. – 2000. – № 22. – С. 25-29; 16. *Соколова С.О.* Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. – К., 2003. – 283 с.; 17. *Чубань Т.В.* Особливості видової співвіднесеності дієслів у сучасній українській мові. Автореф. канд. філол. наук. – К., 1997. – 25 с.; 18. *Шевченко М.В.* Деякі особливості видового протиставлення у групі українських дієслів руху // Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 25. Част. 3. – С. 412-416; 19. *Эндрюс Э., Аверьянова Г., Пядусова Г.* Русский глагол. Формы и их употребление. – М., 2008. – 383 с.; 20. *Юдина Л.П.* Идти или ходить? Глаголы движения в русском языке. – М., 1985. – 136 с.

Шостак Н.П. (Київ, Україна)

**Атрибуція Лявона Галяка як перекладчика
«Трышчана ды Іжоты» Жазэфа Бэдьэ: эдыталогія**

Присвячаецца Светлай Памяці
Спадарыні Зоры Кіпель

У цій статті мова йде про деякі аспекти атрибуції Лявона Галяка (перекладача французької версії “Тришчана та Іжоти” Жозефа Бедье) та едитології – принципів видання згаданого роману, опублікованого у 2005 р. Унікальний переклад роману 1947 – 1948 рр. був виявлений нами в американському архіві білоруської емігрантської дослідниці Зори Кіпель, саме якій присвячена ця стаття.

Ключові слова: реконструкція лицарського роману, білоруський переклад, атрибуція автора, едитологія.

В данной статье отражаются некоторые аспекты атрибуции Лявона Галяка (переводчика французской версии “Трышчана и Іжоты” Жозефа Бедье) и эдитологии – принципов издания упомянутого романа, опубликованного в 2005 г. Уникальный перевод романа 1947 – 1948 гг. был обнаружен нами в американском архиве белорусского эмигрантского исследователя Зоры Кипель, памяти которой и посвящена эта статья.

Ключевые слова: реконструкция рыцарского романа, белорусский перевод, атрибуция автора, эдитология.

This article deals with several aspects of the attribution of Lavon Haliak (translator of French version of "Tryshchan and Izhota" by Joseph Bedier) and of the editologiya – principles of publication of the novel, published in 2005. A unique translation of the novel 1947 – 1948 was discovered by us in the American archive of the Belarusian emigre scientist Zora Kipel, to whose memory this article is devoted.

Key words: reconstruction of the romance, the Belarusian translation, attribution of the author, editologiya.

Сумнай гісторыяй кахання рыцара Трыстана ды каралевы Ізольды зачытвалася ўся сярэднявечная Еўропа ад VII ст. да XVII ст.* Нягледзячы на такую вялікую папулярнасць рамана ў сярэднявечнай Еўропе, ягоны першапачатковы змест на пачатку XX ст. быў дастаткова цьмяны, паколькі шматлікія рукапісы альбо загінулі, альбо захаваліся ў вельмі кепскім стане. За рэканструкцыю першагнага сюжэта ўзяўся славуты французскі літаратуразнаўца **Жазэф Бэдзье**, які працаваў з урыўкамі, алузіямі і пераробкамі розных версій. Дзякуючы ягоным энцыклапедычным ведам і тонкай мастацкай чуйнасці ў пачатку мінулага стагоддзя паўстаў выдатна адноўлены раман. Неўзабаве яго пераклаў на беларускую мову **Лявон Галяк** (Ватэнштэт—Маервік, 1947—1948 гг.)**.

Беларускі пераклад рамана трапіў да нас разам з архівам старабеларускай перакладной літаратуры як спадчына Зоры Кіпель — руплівай даследчыцы беларушчыны ў Амерыцы (трэцяя хваля эміграцыі, 1944). Сярод шматлікіх матэрыялаў нашу асаблівую ўвагу прыцягнуў невядомы дагэтуль ананімны рукапіс “Трышчана ды Іжоты” з ягонай машынапіснай копіяй. З. Кіпель адшукала гэты пераклад у 2002 г. сярод запыленых матэрыялаў беларускай вуніяцкай парафіі ў Чыкага (парафіяльны архіў месціўся проста на падлозе і ўжо мусіў быць знішчаны, аднак, на шчасце, святар Джозэф Сіраў перад тым, як парафію закрылі, вырашыў паказаць гэтыя матэрыялы сужэнству Кіпеляў). Усталяваць прататэкст было нескладана: гэта быў пераклад Ж. Бэдзье. Цяжэй было з атрыбуцыяй беларускага перакладчыка. Але дзякуючы Лявону Юрэвічу і Вітаўту Кіпелю, якія падказалі імя ды адмыслова даслалі рарытэтны асобнік “Парсіваля” [6], перакладзенага таксама Л. Галяком, нам удалося атрыбутаваць знойдзены твор. Параўнаўшы пераклады “Парсіваля” і “Трышчана ды Іжоты” лёгка заўважыць, што лінгвастылістыка іх вельмі блізкая. Да таго ж, пацвердзіў гіпотэзу наконт аўтарства і графалагічны аналіз даступных ўзораў почырку Л. Галяка. Таму не застаецца сумневу ў тым, што гэты раман пераклаў менавіта Л. Галяк.

---

* У беларускай версіі сярэдзіны XVI ст. галоўныя героі названыя Трышчанам ды Іжотай [1; 4; 10; 12].

** Да 2005 года пераклад Л. Галяка заставаўся нявыдадзеным [5].

Лявон (Леанід) Галяк — грамадскі дзеяч, магістр права, перакладчык — нарадзіўся 31 кастрычніка 1910 г. у Вільні ў сям’і паштовага службоўцы Яна Галяка. Ягонья бацькі паходзілі з мястэчка Іўе былога Ашмянскага павета з мяшанага шляхецка-сялянскага роду. Ад студэнцкіх гадоў (навукаўся ў Віленскім універсітэце) Л. Галяк актыўна ўдзельнічаў у палітыцы, у беларускім адраджэнскім руху, быў сябрам шматлікіх беларускіх моладзевых арганізацыяў. У перыяд вайны ў часе дзеяння беларускай адміністрацыі жыў у Мінску, працаваў суддзёй акруговага суда. У 1944 г. быў прызначаны рэктарам Беларускага юрыдычнага інстытута, які так і не паспеў адчыніцца. Улетку 1944 г. выехаў у Нямеччыну, дзе ў ангельскай акупацыйнай зоне заснаваў Беларускае бюро. Ён жа з’яўляўся адным з заснавальнікаў Саюза беларускіх журналістаў на чужыне і перыёдыкі “Летапіс Беларускай эміграцыі”. З 1949 г. асталяваўся ў ЗША, быў сябрам Рады БНР, рэдактарам газеты “Беларус”. У 1955 г. пакінуў Раду БНР і спрычыніўся да заснавання Камітэта Вызвалення Беларусі. Памёр Л. Галяк 3 красавіка 1980 г. у Стэмфардзе, штат Канектыкут. Ён пакінуў “Успаміны”, пазбаўленыя палітычнай ангажаванасці, поўныя тонкага гумару ў апісанні побыту ды характараў беларускіх грамадскіх дзеячоў як у Беларусі, так і на эміграцыі [11; 7]. Акрамя таго, перакладаў ён і некаторыя біблейныя тэксты ды рыцарскія раманы.

Перакладу “Парсіваля” (Парцыфаля) пашэнціла, ён быў выдадзены Я. Сурвілам у 1947 г. [6]* і перавыдадзены З. Пазняком у 2001 — 2002 гг. [8]. Што ж да “Трышчана ды Іжоты”, дык да сёння, гэты пераклад быў зусім невядомы ў беларускіх літаратурных колах і беларусы мусілі чытаць роман Ж. Бэдзье ў расейскамоўным перакладзе А. Весялоўскага, зробленым, аднак, пазней — у 1955 г. [2; 3]. Найбольш верагодна, што Л. Галяк працаваў з нейкім нямецкім перакладам французскага тэксту, пра што сведчыць анамастыка рамана, прыкладам, імя *Курвэналь*. Курвэналем выхаваўцу Трышчана называе немец Готфрыд Страсбургскі ў сваім “Трыстане” XIII ст. Падобным чынам клічуць Трышчанавага настаўніка і ў нямецкай “народнай кнізе” 1484 г. — Курнэвалем. У А. Весялоўскага ж гэта конюх Гарвенал (альбо Гавернал ці Гувернал іншых версій, што адбылося пад уплывам этымалагічнага пераасэнсавання — “гувернёр”). Акрамя таго, Л. Галяк называе радзімай Трышчана Брэтонію, а не Лаануа, як А. Весялоўскі. У адпаведнай якасці Брэтонія фігуруе ў старанарвежскай “Сазе Трыстрама і Ісонды” 1226 г., з якой плённа карыстаў Ж. Бэдзье,

* Пераклад “Парсіваля” быў зроблены Л. Галяком у беларускім ДП-лагеры Ватэнштэт у ангельскай акупацыйнай зоне Нямеччыны. Тут рэгулярна выдаваліся часопісы “Шляхам жыцця” і “Летапіс”, друкаваліся на ратапрыньце спеўнікі і брашуры. Янка Сурвіла заснаваў тут выдавецтва, што складалася з адной актыўнай асобы: яно адпаведна называлася Я С і мела свой лагатып (літары “я” і “с” у колцы). У гэтым лагерным выдавецтве і быў аддрукаваны “Парсіваль” [8].

аднак не ў дадзеным выпадку. Адсюль вынікае, што Л. Галяк наследваў нейкаму тагачаснаму нямецкаму перакладу, які мог зазнаць уплыў старанямецкіх версій. На жаль, гэтае протавыданьне пакуль не ўсталыванае.

Відавочная незалежнасць нашага перакладу ад расейскага (на што так пакутавала беларускае савецкае перакладазнаўства) з'яўляецца ягонай самай вялікай перавагай. Вось што найперш вылучае беларускі пераклад Л. Галяка:

1) змястоўнасць і сканцэнтраванасць на ўласна сюжэце (у адрозненне ад А. Весялоўскага, у Л. Галяка прысутнічаюць паэтычная гісторыя кахання Рывалена і Бляншэфлёр, бацькоў Трышчана; багатае на сярэднявечную сімваліку апісанне “пячоры кахання” (расейскі перакладчык наадварот усяляк падкрэслівае нястачу, галечу і холад бадзяжнага жыцця закаханых); займальныя байкі пра каханне, якія апавядае Трышчан Іжоце ў лесе Маруа; займальны эпізод са зданямі (калі Марка на ўласныя вочы бачыць здраду Іжоты з Трышчанам, дык верны сябра апошняга пераконвае караля, што яму проста прымроліся здані! І дзіва — Марка гэтаму верыць). Апускаюцца главы “Бранж’ену аддаюць рабам”, “Казрдын” і “Дынас з Лідану”, што не маюць вялікай сэнсавай нагрукі і адцягваюць увагу чытача ад асноўнага сюжэта).

2) гуманізм (т. зв. “жорсткія” сцэны апускаюцца: неабгрунтаваны загад Іжоты забіць верную службу Бранж’ену; намер Трышчана забіць свайго вернага сабаку; вобраз “пустэльніка-цёмрашала”, які заклікаючы каханкаў пакаяцца за смяротны грэх плоцкага кахання, страшыць іх нечалавечай караю: здрадніка належыць раздзерці коньмі (у Л. Галяка гэта насамрэч мудры, дасведчаны і разважлівы чалавек, які прамаўляе словы “*хто можа сказаць, што зробіць Бог*”, маўляў, і шлюбны грэх можа быць дараваны). Апускаецца і смакаванне крывавых, хоць і справядлівых, расправаў Трышчана над баронамі (у расейскім перакладзе яны падаюцца ўпярэмешку з палюбоўнымі спатканнямі каханкаў: Трышчан выклікае Іжоту салаўёвым пошчакам, а забіўшы ворага, яны разам “мілуюць вока” відовішчам)).

3) лірызм (да прыкладу, апісанне травеньскіх (сёмушных) святаў: “*Травень у гэтым годзе быў надзвычай прыгожы: сонца добра грэла, цень даваў ахалоду, ліны былі багата прыбраныя лісьцём, у крыніцах над дрэвамі бруілася вада. Кветкі, адна прыгажэйшая за другую, св'язіліся пасярод травы, птушкі нязмоўчна сьпявалі. Дзеля гэтага прыгожыя жанчыны цешыліся й часта хадзілі штацыраваць на лугох альбо адпачывалі пад зелянінай дрэваў на разасланых посьцілках. Для іх былі пастаўлены таксама палаткі, у якіх знаходзіліся віно й смачныя патравы*”; найпяшчотнейшыя ўзаемаадносінны каханкаў у лесе Маруа: “*Яны жылі, ня маючы аніякіх нязьдзейсьненых жаданняў. У лесе было ўсёцяж прыгожа. І тады, калі неба было яснае й блакітнае, і тады, калі неба накрывалі вясёлыя белыя хмаркі, і тады, калі ішоў дождж і напаўняў да берагоў рэчкі, і тады, калі празь лес плыла імгла. Закаханыя часта*

сядзелі на аднэй скале, што высілася над лесам. У прасьцягу адзін лес зьмяняўся другім, пакуль усё не пакрывала сінь далягляду. Раніцою закаханыя хадзілі басанож па расістых лугох, пакідаючы сінія сьляды на срабрыстай расе раніцы. Апоўдні яны шукалі халоднага ценю разгалістых букаў ці купаліся ў халодных ясных водах ручая і сушыліся на вятры. Па вечарох яны доўга ня спалі і апавядалі адно аднаму пра мінуўшчыну, альбо сьпявалі песні. Часта яны апавядалі старыя аповесці пра каханьне”).

4) філасафічнасць (аўтарскія рэзюмэ, тонкія жыццёвыя назіранні: Вернасьць спатыкаецца на сьвеце рэдка; ічасьлівыя тыя, каму дадзена ўзварушваць людзкія сэрцы сваім голасам ці тонамі струнаў. Ад песняў раскрываюцца сэрцы да мараў пра вартыя ўстаўленьня рэчы; Маладосьць заўсёды адзначаецца імкненьнем да навіны. Бацькаўшчына моладзі там, дзе яна знаходзіць радасьці і прыгоды; лёс заўсёды дапамагае адважным, з баязьлівых жа ж і асьцярожных ён ахвотна робіць жарты, насаміхаючыся зь іх мудрых плянаў; Музыкі — гэта цені жыцьця, абразы чужых учынкаў. Мы быццам забіваем цмокаў і волатаў, быццам перажываем мы радасьці і гора каханьня, але нашае собскае жыцьцё мала мае супольнага з тым, што мы апяваем; ... людзей, якія ненавідзяць усё маладое, вясёлае, сьветлае і ня ведаюць большае прыемнасьці, як атруціць словамі чужое ічасьце; такія ўсе жанчыны. Калі яны кіруюцца пачуцьцём каханьня, дык здольныя да ўсіх учынкаў пекла — і ўсё дапамагае ім ашукаць мужчыну. Пяшчоты, салодкія словы, а нават сьлёзы, якія лічацца голасам сэрца, — усё на яе паслугах, калі яна змагаецца за сваё каханьне. Бог ня даў жаночаму сэрцу іншае зброі; каханьне зьяўляецца назбыт вартым і жыцьцё зьяўляецца нічым бязь яго. Нягоднікі таму і ня зносяць закаханых і помсьцяцца на іх за свае крыўды, за ашуканае сэрца, за жыцьцё без каханьня. Усё на зямлі жыве праз каханьне. Яно робіць чалавека дурным і разумным, як яно хоча; няма на сьвеце нічога больш магутнага, як час: ён глынае ўсё — цябе, мяне, усіх наўкола. Час перамагае ўсё: бяду, гора і радасьць. Усё, што людзём здаецца вечным — час крышыць. Час — магутнейшы ад каханьня і нянавісьці. Час — гэта прыяцель мудрасьці і праўды. Ён высьвятляе ўсё глупства і ману. Час робіць ясным і добрым, як віно, так і людзей; Іжота знайшла спосаб, якім яна ашукала самога Бога! Бог мусіць мець шмат цярплівасьці, каб не разгневацца на хітрасьці закаханых жанчын; няхай Бог усіх нас захоўвае ад гневу абражанае жанчыны, каханьне якое зьмянілася ў атруту і нянавісьць. У кожнага іншага ворага, у ваўка ці мядзьведзя Вашэці хутчэй знойдуць спачуваньне, чымся ў жанчыны, у якой абражана ейнае каханьне; хто ведае, як знаходзяць сябе сэрцы закаханых пасья сьмерці).

5) вобразнасць і метафарычнасць (яна насіла карону прыгажосьці; пахваля Рывалену лётала з вуснаў у вусны, бы штурляк у гульні; яны пачалі піць пацалункі; сэрца, бы замерзла; мудрымі словамі ён унік, бы зьмяя, у

сэрца Іжоты; тайныя слоўныя пяшчоты; атрутнымі паўслоўкамі; з рагатаю душою; як адзін дзень, поўны сьмеху, прайшло лета). Нельга не згадаць і пра майстэрства дыялогу Л. Галяка ў гэтым перакладзе:

— Я ня ведаю, як буду жыць без цябе, Іжота.

— Я памру без цябе, Трышчан.

— Ты будзеш каралёваю й будзеш жыць. Не забудзь мяне. Праз гады, даліны й моры нашыя сэрцы будуць разам.

— Толькі пры табе мая бацькаўшчына й маё неба. Праз тысячу міляў я чую цябе. Я буду задаволеная, калі буду чуць пра твае ўчынкi. Ты павiнен здабыць краiны й замкi, а я буду ганарыцца табою.

— Ці ж мне залежыць на краiнах і каронах, Іжотка?

— Дык можа табе залежыць на жанчынах, Трышчане?

— Не, не, мая сябровачка, — так пацяшаў ён яе сьціснутым голасам. Кожны зь iх рабiў зь сябе ахвяру для другога.

б) тэкставая анталогія (элементы беларускай рэчаіснасці, прынесеныя ў тэкст Л. Галяком, бадай, адны з самых цікавых: апісанне травеньскіх святаў (праўда, гульбішчы на Сёмуху паводле класічных паганскіх традыцый ладзіліся і ў сярэднявечнай Еўропе, захаваўшыся ў якасці рыцарскіх турніраў); “вядзьмарскі” вобраз Ізоты, маці Іжоты (*сэрца да сэрца, як рука да рукі й кроў да крыві, навечна, каб нават сьмерць не патрапіла разьдзяліць сэрцы, злучаныя чарамі* — відавочна, што падобная замова наваяная рэхам беларускіх знахарскіх традыцый: прысушкі, любжы); спяваная Іжотай Залатарукай песня пра каралёвую дачку, якая пакахала вадзяніка і загубіла сваю душу (гэта таксама водгук беларускай міфалогіі, бо ў А. Весялоўскага сястра Каэрдына спявае зусім іншую песню).

Так, мова беларускага перакладу — вельмі сакавітая, стылістыка — вытанчаная, філасофскія і лірычныя назiраннi — унікальныя. Таму безумоўна, мы адразу ж узяліся за **падрыхтоўку рамана да выдання** [5]. Тут трэба адзначыць, што дадзены варыянт перакладу відавочна быў толькі чарнавы, які Лявон Галяк, з пэўных прычын, так і не змог дапрацаваць. Таму пры падрыхтоўцы да друку была зробленая грунтоўная рэдактура тэксту, ягоная эмпатычная шліфоўка. Аўтарскай стылістыкі мы імкнуліся не парушаць: выпраўляліся відавочныя памылкі друку, пэўныя лексічныя недарэчнасці і тое, што супярэчыць нормам класічнага беларускага правапісу, у тым ліку і дысімільцаўнае яканне не ў першым складзе перад націскам (*няжывым* → *нежывым*, *ня перажыву* → *не перажыву*). Істотныя змены тычыліся некаторых онімаў ды этыкетных формаў. Магістральныя назовы, што ў даўнім беларускім перакладзе мелі свой фанетычны варыянт, замяняліся паводле яго: Трыстан → Трышчан, Ізольда → Іжота, Маркэ → Марка, Курвэналь → Гаварнар, Брангэна → Брагіня, Марольд → Амурат, Гумурун → Лянвіз, Артур → Артыюш, Каэдзін → Эрдын, Ірляндыя → Арляндэя, Корнуэл (Карнавалія) → Карнаваля. Такія глабальныя змены прадыктаваныя, па-першае, фактам існавання беларускіх адпаведнікаў, а па-другое, неабходнасцю іх усталявання ў прасторы сучаснага беларускага

трышчаназнаўства. Аднак без зменаў мы пакідаем імёны Рывалена і Бляншэфлёр, паколькі іхная этымалогія вельмі празрыстая, і гэта непарыўна звязана з кантэкстам. Да таго ж, гісторыя кахання гэтых герояў мае розначытаньні ў сюжэце паміж тэкстам Жазэфа Бэдзье і даўнім беларускім “Трышчанам” (гл. прадмову да выдання).

Як небеларускі было вырашана зняць і зварот на “Вы” ў дачыненні да адной асобы. Да прыняцця такога рашэння нас зноў жа падштурхнула элементарная павага да беларускага рэнесансавага “Трышчана”, у якім нават да каралёў героі звяртаюцца на “ты”: *прэнаможнейшы каролю, усім каралём каруна, тваяму панству роўні нет далёка ані блізка*. Натуральна, што так звяртаюцца адзін да аднаго і рыцары: *о навыйшы рыцару, ты павінен пачасьценьнем віцязьскім*. Гэтак жа прызнаюцца і ў каханні: *я цябе мілую із сэрга; я ня мілую ніводнае рэчы на сьвеце, як цябе, а ня дай Бог покі буду жыва; пане, як рыба без вады ня можа быці жыва, так я без цябе не магу жыва быці*. Словаформы займенніка “вы” ў тэксьце XVI ст. сустракаюцца спарадычна і ўпярэмешку са словаформамі “ты”: *Трышчан вас мідуець дворнаю міласьцю, ніжлі таго ня хоча ўчыніці, што бы было ку здрадзе ату тваяму*. Таму “выканне”, дзе гэта магчыма, мяняецца намі на займеньнік 2 асобы адзіночнага ліку, а дзе трэба падкрэсьліць высакароднасць шляхецка-рыцарскіх зносінаў дый стылізаваць эпоху даўніны — на беларускі гістарычны зварот “Ваша” (Вашэць, Вашэця, Вашэці, вашэцеў, вашэцін) [9], ветлыя звароты *васпан, васпані, вашамосць, ягамосць, імасць, спадарыч — спадар, спадарычня — спадарыня, спадарства*, прыкладам: *“Чым я Вашэця ўгнавіла й як павінна накараць за тое, што васпан параніў майго найлетшага прыяцеля?”*.

Такім чынам, зроблены Лявонам Галяком пераклад рэканструкцыі Жазэфа Бэдзье мае поўнае права займаць годнае месца ў сусветнай трыстаніяне. З гэтай прычыны, маем спадзяванне, пераклад “Трышчана ды Іжоты” будзе папулярывавацца на абшарах Беларусі і па-за ейнымі межамі ды яшчэ знойдзе свайго ўдзячнага чытача і даследчыка.

ЛІТАРАТУРА:

1. Аповесьць пра Трышчана: Невядомае ў неведомым. Атрыбуцыя аўтара й праблема вывучанасьці / Прадмова й транслітараваньне Н. Старавойтавай // Спадчына. – 1998. – № 5. – С. 140—171; № 6. – С. 177—209; 1999. – № 1. – С. 188—218; № 3. – С. 130—170; 2. *Бедье Ж.* Роман о Тристане и Изольде: Роман / Пер. с фр. А. А. Веселовского. Москва, 1955. — 143 с.; 3. *Бедье Ж.* Роман о Тристане и Изольде: Роман / Пер. с фр. А. А. Веселовского. Свердловск, 1978. — 142 с.; 4. *Бразуноў А.* Перакладны рыцарскі і гістарычны раман Беларусі XV—XVI стст.:

* Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч у адным са сваіх твораў, высмейваючы нелагічнасць ужывання гэтага звароту ў моўным этыкеце беларусаў, назваў яго “выкаючым маскалізмам”.

еўрапейскі кантэкст, трансфармацыя і эвалюцыя жанру. Аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук. Мінск, 2002. — 20 с.; 5. *Бэдзье Ж.* Трышчан ды Іжота: Сярэднявечная легенда ў перакладзе Л. Галяка / Прадмова, рэдагаваньне й камэнтары Н. Старавойтавай // Запісы. — 2005. — № 29. — С. 33 – 132; 6. *Вэспэр В.* Парсіваль. Сярэднявечная легенда / Пер. зь ням. Л. Галяка. Ватэнштэт: Беларускае выдавецтва “ЯС”, 1947. — 70 с.; 7. *Галяк Л.* Успаміны: У 2 кн. ЗША: Летапіс, 1982—1983; 8. Парсіваль / Прадм., падрыхт. да друку З. Пазьняка // Беларускія Ведамасьці. 2001—2002. С. 1—23 альбо <http://www.bielarus.net/archives/2004/12/08/105/>; 9. *Станкевіч Я.* Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразеолёгічны і прыказкаў ды прывітаньні, зычэньні і інш. // Збор твораў у двух тамах. Т. 1. Менск, 2002. С. 410—411; 10. *Старавойтава Н.* Беларуская перакладная аповесць эпохі Адраджэння (тэксталогія і стыль перакладу). Аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук. Мінск, 2004. — 22 с.; 11. *Юрэвіч Л.* Літаратурны рух на эміграцыі. Мінск, 2002. — С. 185; 12. *Kipel Z.* Povest ab Tryshchane // The New Arthurian Encyclopedia / ed. by Norris J. Lacy. — Vol. 93. — New York—London, 1996. — P. 366.

Яковенко Л. (Київ, Україна)

Явища нематеріальнага свету в украінських та польських фразеологізмах на позначення ПОВЯВИ – ЗНИКНЕННЯ

У статті визначено роль слів, що належать до тематичної групи нематеріальний світ, на формування фразеологічних значень поява – зникнення в украінській та польській мовах. Іменники, що позначають явища нематеріальнага свету, виступають в украінських та польських фразеологізмах на позначення народження й смерті, появи, приходу кого-небудь кудись й відходу, віддалення, втечі, а також на позначення відсутності. Найбільша кількість одиниць з цими компонентами позначає смерть, загибель, найменша – відхід, втечу. Ці слова створюють емоційно-експресивне тло висловлення з чітким розмежуванням позитивного та негативного ставлення до предмета чи ситуації.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, семантика фразеологічної одиниці, компонент фразеологічної одиниці, зіставні дослідження.

В статье определена роль слов, принадлежащих к тематической группе нематериальный мир, на формирование фразеологических значений появление – исчезновение в украинском и польском языках. Существительные, обозначающие явления нематериального мира, функционируют в украинских и польских фразеологизмах, обозначающих рождение и смерть, появление, приход кого-либо куда и уход, отдаление, побег, а также в единицах, обозначающих отсутствие. Эти слова создают эмоционально-экспрессивный фон высказывания с четким размежеванием позитивного и негативного отношения к предмету либо к ситуации.

Ключевые слова: фразеологическая единица, семантика фразеологической единицы, компонент фразеологической единицы, сопоставительные исследования.